

LIANA HURSKA-KOWALCZYK

REŻIM POLITYCZNY NA UKRAINIE W OKRESIE PREZYDENTURY WIKTORA JANUKOWYCZA

WPROWADZENIE

W okresie prezydentury Wiktor Janukowycza w latach 2010-2014 r. na Ukrainie odbywał się proces stopniowego wprowadzenia niedemokratycznych praktyk oraz reguł. Eksperti Freedom House byli przekonani, że Janukowycz skonsolidował władzę kosztem demokratycznego rozwoju państwa¹. Prezydent i jego otoczenie twierdzili, iż centralizacja władzy na Ukrainie jest konieczna dla skutecznego zarządzania państwem, przeprowadzenia reform gospodarczych². Rozczarowanie społeczeństwa wobec liderów „pomarańczowej rewolucji”, a także niski poziom zaufania społecznego do opozycji politycznej powodowały apatię polityczną obywateli. Była ona jednym z czynników kształtujących warunki sprzyjające procesowi koncentracji władzy w rękach głowy państwa. Ukraińscy dziennikarze określili ten proces jako „pełzająca uzurpacja władzy”³. Podczas prezydentury Janukowycza obserwowaliśmy istotne pogorszenie wskaźników wyznaczających poziom demokracji na Ukrainie.

Dr LIANA HURSKA-KOWALCZYK – adiunkt Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego; adres do korespondencji: ul. Krakowska 71/79, 71-017 Szczecin; e-mail: gliana@op.pl

¹ *Sounding the Alarm: Protecting Democracy in Ukraine A Freedom House Report on the State of Democracy and Human Rights in Ukraine*, <https://freedomhouse.org/report/special-reports/sounding-alarm-protecting-democracy-ukraine#.VU-fwpNvX1g> [dostęp: 22.06.2015].

² Tamże.

³ О. ОЛЕКСІЄНКО, С. ПОТОЦЬКИЙ, „М'який авторитаризм”. *Режим Януковича обрав тактику повзучої узурпації влади*, <http://tyzhden.ua/Politics/77088> [dostęp: 08.06.2015].

Celem niniejszego artykułu jest wyjaśnienie, jaki rodzaj reżimu politycznego⁴ funkcjonował na Ukrainie w okresie prezydentury Janukowycza. Dla osiągnięcia celu badawczego weryfikacji zostaną poddane trzy hipotezy badawcze: 1. w okresie prezydentury Janukowycza na Ukrainie utrzymał się hybrydowy reżim polityczny; 2. Janukowycz koncentrował władzę w swoich rękach, manipulując Ustawą Zasadniczą przy pomocy Sądu Konstytucyjnego; 3. Janukowycz stopniowo i konsekwentnie wprowadzał na Ukrainie zasady reżimu autorytarnego. W artykule zastosowano metody badawcze właściwe nauce o polityce: neoinstytucjonalnej analizy systemowej, instytucjonalno-prawną, analizy danych zastanych. Niniejsza problematyka była podejmowana przez Andersa Aslunda⁵, Ołeksija Harania⁶, Jurija Macijewskiego⁷, Ołeksandra Motyla⁸, Andrew Wilsona⁹ i innych.

Na potrzeby realizacji zadania badawczego należy wymienić cechy reżimu autorytarnego. Rozmaitość rodzajów tych reżimów (autorytaryzm biurokratycz-

⁴ Pojęcie *reżim polityczny* jest ujmowane w artykule w znaczeniu sposobów i metod realizowania władzy politycznej. Pod uwagę bierze się zwłaszcza takie aspekty reżimu politycznego, jak: 1. charakter relacji między instytucjami państwowymi; 2. sposób podejmowania przez nie decyzji politycznych; 3. relacje pomiędzy władzą a obywatelami. Zob. Г. ЭРМЕ, *Авторитаризм, „Политология вчера и сегодня”* 1991, nr 3, s. 181.

⁵ A. ASLUND, *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*, Washington: Peterson Institute for International Economics 2015.

⁶ O. HARAN, *From Viktor to Viktor: Democracy and Authoritarianism in Ukraine*, „Demokratizatsiya” 2011, No. 2, s. 93-110; А. ГАРАНЬ, *Растущий авторитаризм президента Януковича: Сохраним ли Украина „европейскую перспективу”?*, http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/perpm_265_russ_Haran_July2013.pdf [dostęp: 22.08.2015].

⁷ Ю. МАЦИЕВСКИЙ, *Псевдо, квази или полу: какой политический режим формируется в Украине?*, „Ойкумена” 2011, nr 8, s. 128-145; J. MASZCZEWSKI, *Pokusy autorytaryzmu*, „Nowa Ukraina” 2010, nr 9-10, s. 37-52. Ю. МАЦІЄВСЬКИЙ, *Інволюція конституціоналізму і квазі-авторитарний режим в Україні*, „Вибори та демократія” 2011, nr 3, s. 49-56; Ю. МАЦІЄВСЬКИЙ, *Чи можливий авторитарний режим в Україні?*, „Політичний менеджмент” 2011, nr 1, s. 51-64; Ю. МАЦІЄВСЬКИЙ, *Від дефектної до керованої демократії? (тенденції трансформації політичного режиму в Україні після президентських виборів 2010 р.)*, „Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України” 2012, nr 6, s. 179-202; Ю. МАЦІЄВСЬКИЙ, *Який режим буде В. Янукович і що з цього вийде?*, „Наукові записки „Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України. Серія «Політичні науки»” 2010, nr 4, s. 274-289.

⁸ О. МОТИЛЬ, *Контрреволюція Януковича*, „Критика” 2010, nr 3-4, s. 2-4.

⁹ A. WILSON, *Ukraine crisis: what it means for the West*, London–New Haven CT: Yale University Press 2014.

ny¹⁰, postkolonialny¹¹ itp.) sprawia jednak trudności wyodrębnienia ich wspólnych cech. Po raz pierwszy próbę określenia cech strukturalnych wspólnych dla wszystkich reżimów autorytarnych, niezależnie od ich pochodzenia, podjął Juan Linz. Zgodnie z jego klasyczną definicją autorytarnymi są określane reżimy, które charakteryzują się: ograniczonym pluralizmem politycznym, brakiem wiodącej ideologii, specyficznym rodzajem mentalności, brakiem szerokiej oraz intensywnej mobilizacji politycznej (z wyjątkiem pewnych momentów w ich rozwoju); brakiem *stricte* określonych granic formalnych realizacji władzy przez lidera lub wąską grupę (granice te są jednak przewidywalne)¹².

Ze względu na to, że podane przez Linza cechy są ogólne, na potrzeby niniejszej pracy będziemy odwoływać się do bardziej szczegółowych cech reżimów autorytarnych podanych przez Guy'a Hermeta. Wymienił on następujące cechy reżimów autorytarnych: 1. relacje między rządzącymi a rządzonymi są oparte w większym stopniu na sile niż na przekonaniu; 2. rekrutacja elit rządzących odbywa się w drodze kooptacji, a nie rywalizacji wyborczej; 3. ignorują one przestrzegane w demokracjach prawne procedury zdobycia, realizacji i pokojowego przekazania władzy politycznej; 4. zmiana ekipy rządzącej w warunkach reżimu autorytarnego dosyć często jest wynikiem konfrontacji, jakiej towarzyszy przemoc; 5. rządzący nie przestrzegają zasady rządów prawa (*rule of law*)¹³.

1. DOTYCHCZASOWE PRÓBY DEFINICJI REŻIMU POLITYCZNEGO UKRAINY

Naukowcy, analizując procesy dokonujące się w państwach, jakie powstały po rozpadzie ZSRR, określają reżim polityczny Ukrainy, który został ukształtowany na skutek transformacji, jako hybrydowy¹⁴. Reżimami hybrydowymi są nazywane te reżimy, które łączą w sobie cechy demokracji oraz autorytaryzmu¹⁵.

¹⁰ G. O'DONNELL, *Reflections on the Patterns of Change in the Bureaucratic-Authoritarian State*, „Latin American Research Review” 1978, nr 1, s. 6-9.

¹¹ J.J. LINZ, *Totalitarian and Authoritarian regimes*, Colorado-London: Lynne Rienner Publishers 2000, s. 177.

¹² J.J. LINZ, *An authoritarian regime: The case of Spain*, w: *Mass Politics. Studies in Political Sociology*, red. E. Allard, S. Rokkan, New York: The Free Press 1970, s. 255.

¹³ Г. ЭРМЕ, *Авторитаризм*, s. 181.

¹⁴ L.J. DIAMOND, *Thinking About Hybrid Regimes*, „Journal of Democracy” 2002, nr 2, s. 21-35; В. ПОЛОХАЛО, *Політологія посткомуністичних суспільств в Україні та Росії*, „Політична думка” 1998, nr 2, s. 17-18.

¹⁵ В. ГЕЛЬМАН, *Как выйти из неопределенности*, „Pro et Contra” 1998, nr 3, s. 21-22.

Hennadij Szypunow zauważył, że określona grupa uczonych, analizując reżimy hybrydowe, zwraca uwagę, że z jednej strony cechuje je demokratyczne minimum instytucjonalno-proceduralne (np. stosunkowo konkurencyjne oraz uczciwe wybory), z innej strony zaś ciągle dochodzi w nich do naruszenia praw i wolności obywatelskich oraz łamania zasady ograniczenia władzy¹⁶. Do tej grupy naukowców należą Guillermo O'Donnell, Fareed Zakaria, Wolfgang Merkel, Aurel Croissant, Richard Sakwa i inni, którzy w określeniu reżimów hybrydowych główny akcent kładą na zawartych w nich cechach demokracji niepełnej, stosując określenia „demokracja delegacyjna”¹⁷, „demokracja nieliberalna”¹⁸, „demokracja defektywna”¹⁹, „demokracja autorytarna”²⁰ itp. Z kolei druga grupa naukowców, jak zaznaczył H. Szypunow, określa reżimy hybrydowe jako autorytarne reżimy o pewnych cechach demokratycznych lub liberalnych²¹. Marina Ottaway, Steven Levitsky, Lucan Way, Taras Kuzio i inni, analizując reżimy hybrydowe, piszą o tzw. zdemokratyzowanym autorytaryzmie, stosując określenia „reżim półautorytarny”²², „autorytaryzm konkurencyjny”²³ itp.

J. Maciejewskij, analizując reżim polityczny Ukrainy, zaznaczył, że nie była ona jeszcze ani w pełni demokratycznym, ani w pełni autorytarnym państwem²⁴. Michael McFaul, kładąc akcent na dokonaniach w procesie demokracji, określił hybrydowy reżim polityczny Ukrainy jako „demokrację

¹⁶ Г. ШИПУНОВ, *Теоретико-методологічні засади аналізу гібридних політичних режимів: український контекст*, „Наукові записки. Серія Політичні науки” 2008, nr 3, s. 92-93.

¹⁷ G. O'DONNELL, *Delegative Democracy*, „Journal of Democracy” 1994, nr 1, s. 55-69.

¹⁸ F. ZAKARIA, *The Rise of Illiberal Democracy*, „Foreign Affairs” 1997, nr 6, s. 22-43.

¹⁹ W. MERKEL, A. CROISSANT, *Formale Institutionen und informale Regeln in defekten Demokratien*, „Politische Vierteljahresschrift” 2000, nr 1, s. 3-30.

²⁰ Р. САКВА, *Режимная система и гражданское общество*, „Полис” 1997, nr 3, s. 61-83.

²¹ Г. ШИПУНОВ, *Теоретико-методологічні засади аналізу*, s. 93.

²² M. OTTAWAY, *Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace 2003; М. ОТТАУЕЙ, *Демократия: только наполовину*, w: *Трудности перехода: демократия в России*, ред. Э. Качинс, Д. Тренин, М. Трудолюбов, Н. Ефимова, Москва: Московский Центр Карнеги 2004, s. 15.

²³ S. LEVITSKY, L. WAY, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*, New York: Cambridge University Press 2010, s. 4; Т. КУЗИО, *Regime type and politics in Ukraine under Kuchma*, „Communist and Post-Communist Studies” 2005, nr 38, s. 167-190.

²⁴ Ю. МАЦИЕВСКИЙ, *Псевдо, квази или полу*, s. 141.

cząstkową”²⁵. Steven Levitsky i Lucan Way zdefiniowali go z kolei jako „autorytaryzm konkurencyjny”²⁶.

J. Maciejewski zauważył, że w kategoriach konkurencyjnego autorytaryzmu reżim polityczny Ukrainy można opisywać, analizując okres prezydentury Leonida Kuczmy (lata 1994-2005)²⁷. Taras Kuzio, analizując reżim polityczny Ukrainy podczas prezydentury L. Kuczmy, również zdefiniował go jako „autorytaryzm konkurencyjny”. W parlamencie za pośrednictwem tzw. partii centrowych były realizowane interesy oligarchów. Według T. Kuzio wysoka fragmentaryzacja elit prorządowych oraz silna opozycja uniemożliwiły wówczas wprowadzenie reżimu autorytarnego²⁸. Podczas drugiej kadencji Kuczmy (lata 1999-2005) w reżimie politycznym liczba cech właściwych autorytaryzmu przewyższyła liczbę cech demokratycznych. Mimo istnienia instytucji właściwych demokracji „pole gry politycznej zostało wypaczone [zniekształcone] na korzyść głównych aktorów”²⁹, czyli grup oligarchicznych. W tym okresie wiodącą rolę w systemie politycznym Ukrainy zaczęły odgrywać Grupy Polityczno-Ekonomiczne (GPE), czyli oligarchiczne, podporządkowujące się regułom nieformalnym, ustanowionym przez prezydenta i jego administrację. Między GPE a prezydentem zostały nawiązane stosunki patronacko-klientelistyczne. Z kolei ukształtowany w okresie prezydentury Juszczenki (lata 2005-2010) reżim hybrydowy Micijewskij określił jako demokracja defektywna³⁰. W tym okresie wzrosła liczba cech demokratycznych w reżimie hybrydowym Ukrainy: przeprowadzono stosunkowo wolne i uczciwe wybory, zmniejszyła się presja na środki masowego przekazu, prawa opozycji politycznej zostały uznane przez władzę, wzrósł poziom rywalizacji politycznej itp.³¹ Główna rywalizacja toczyła się między trzema obozami politycznymi i związanymi z nimi GPE: 1. obóz prezydenta Juszczenki wraz z partią „Nasza Ukraina”; 2. Blok Julii Tymoszenko (premier w latach 2005, 2007-2010); 3. Partia Regionów na czele z Janukowyczem (lider opozycji w latach

²⁵ M. McFAUL, *The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World*, „World Politics” 2002, nr 54, s. 227, 234.

²⁶ S. LEVITSKY, L.A. WAY, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes*, s. 4.

²⁷ J. MACIEJEWSKI, *Pokusy*, s. 38.

²⁸ T. KUZIO, *Regime type and politics in Ukraine*, s. 170.

²⁹ S. LEVITSKY, L.A. WAY, *Competitive Authoritarianism: the emergence and dynamics of hybrid regimes in the post-cold war era*, http://sitemaker.umich.edu/comparative.speaker-series/files/levitsky_with_bib.pdf [dostęp: 12.06.2015].

³⁰ J. MACIEJEWSKI, *Pokusy*, s. 38.

³¹ Tamże.

2005, 2007-2010, premier w latach 2006-2007)³². W związku z tym Sławomir Matuszak określił ten okres jako „pomarańczową demokrację oligarchiczną”³³. Z kolei po objęciu stanowiska głowy państwa przez Janukowycza w reżymie hybrydowym Ukrainy widocznie wzrosła liczba cech właściwych reżimom autorytarnym³⁴. Macijewskij reżim polityczny Ukrainy, jaki od początku swojej prezydentury usiłował wprowadzić Janukowycz, zdefiniował jako *quasi*-autorytarny³⁵. Uzasadnił, że mimo narastających tendencji autorytarnych Ukrainę należy zaliczać do państw o reżimach hybrydowych³⁶.

Z kolei Ołeksandr Motyl stwierdził, że Janukowycz usiłował wprowadzić na Ukrainie reżim sułtański³⁷. Pojęcie „reżimu sułtańskiego” opracował Linz (zapożyczył go od Maxa Webera, który w ten sposób określił skrajną postać patrymonializmu). Do głównych cech reżimów sułtańskich Linz zaliczył: a) despotyczne rządy jednej osoby i jej klienteli; b) oparciem reżimu jest pretoriańska gwardia; c) wyłączone są jakiegokolwiek formy zorganizowanego uczestnictwa we władzy zinstytucjonalizowanych struktur; d) rządzący są nastawieni na osiągnięcie własnych celów, ignorując interesy wspólnoty; e) lojalność wobec lidera jest oparta na strachu połączonym z oczekiwaniem na wynagrodzenie³⁸.

Prezydent wraz z rządzącą Partią Regionów prowadził proces koncentracji i centralizacji władzy. Podczas prezydentury Janukowycza nastąpił istotny wzrost roli politycznej jednej GPE kosztem pozostałych. Na czele tej grupy stał syn prezydenta Ołeksandr Janukowycz, z tego powodu określano ją jako „Rodzina”³⁹.

³² S. MATUSZAK, *Demokracja oligarchiczna : wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę*, „Prace OSW” 2012, nr 42, s. 25.

³³ Tamże.

³⁴ J. МАЦИЄВСЬКИЙ, *Pokusy*, s. 38.

³⁵ Tamże.

³⁶ Ю. МАЦИЄВСЬКИЙ, *Псевдо, квази или полу*, s. 128-145; J. МАЦИЄВСЬКИЙ, *Pokusy autoritaryzmu*, s. 37-52. Ю. МАЦИЄВСЬКИЙ, *Інволюція конституціоналізму і квазі-авторитарний режим в Україні*, s. 49-56; Ю. МАЦИЄВСЬКИЙ, *Чи можливий авторитарний режим*, s. 51-64.

³⁷ О. МОТИЛЬ, *Контрреволюція*, s. 2-4.

³⁸ J.L. LINZ, *Totalitarian and Authoritarian regimes*, s. 54.

³⁹ S. MATUSZAK, *Demokracja oligarchiczna*, s. 41-51. A. ASLUND, *Ukraine: What Went Wrong*, s. 88-90.

2. STAN DEMOKRACJI NA UKRAINIE
WEDŁUG WSKAŹNIKÓW FREEDOM HOUSE
ORAZ THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT

Według ekspertów Freedom House Janukowycz skoncentrował w swoich rękach władzę, osłabił system hamulców i równoważen, przekreślając rozwój demokracji⁴⁰. Według obliczanego przez Freedom House wskaźnika oceny demokracji (*democracy score*) Ukraina podczas rządów Janukowicza pozostawała w grupie państw o reżimach hybrydowych (zob. tab. 1). Jednocześnie podążała intensywnie w kierunku połowicznie skonsolidowanego reżimu autorytarnego (w kierunku wskaźnika 5-punktowego⁴¹).

Tabela 1. Dynamika zmiany wskaźnika oceny demokracji na Ukrainie w latach 2005-2014 według wyliczeń Freedom House

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Proces wyborczy	3,50	3,25	3,0	3,0	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00
Społeczeństwo obywatelskie	3,00	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,50
Niezależność mediów	4,75	3,75	3,75	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00	4,25
Poziom demokracji władzy państwowej	5,00	4,50	4,75	4,75	5,00	5,00	5,50	5,75	5,75	6,00
Poziom demokracji samorządów	5,25	5,25	5,25	5,25	5,25	5,25	5,50	5,50	5,50	5,50
Efektywność i niezawisłość sądownictwa	4,25	4,25	4,50	4,50	5,00	5,00	5,50	6,00	6,00	6,00
Korupcja	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	6,00	6,25
Ocena demokracji	4,50	4,21	4,25	4,25	4,39	4,39	4,61	4,82	4,86	4,93

Źródło: O. SUSHKO, O. PRYSTAYKO, *Ukraine. Nations in transit 2014*, https://free-domhouse.org/report/nations-transit/2014/ukraine#.VbY6Q_lvUjj [dostęp: 22.06.2015].

⁴⁰ *Sounding the Alarm*.

⁴¹ Metodologia monitoringu opiera się na tym, że 1 – oznacza, iż w pełni są realizowane standardy demokratyczne. Poziom odchylenia od 1 charakteryzuje stopień nieodpowiadania tym standardom. Reżim polityczny, którego skala demokracji jest na poziomie 1-2,99, określa się jako „demokrację skonsolidowaną” (*consolidated democracy*), na poziomie 3-3,99 – „de-

Organizacja Freedom House, począwszy od 2010 r., odnotowywała również pogorszenie wskaźników wolności na Ukrainie. Według obliczeń organizacji w 2009 r. Ukraina należała do krajów wolnych, a już w 2010 r. nastąpiło obniżenie wskaźników wolności wypowiedzi, niezależności mediów, niezawisłości sądów i kraj stał się częściowo wolny. Eksperti Freedom House: David Kramer, Robert Nurick, Damon Wilson oraz Evan Alterman podkreślili, że środowisko, które powstało po „pomarańczowej rewolucji”, było bardziej demokratyczne aniżeli podczas rządów Kuczmy lub Janukowycza⁴². Eksperti Freedom House zwrócili uwagę na ograniczenie wolności mediów po objęciu przez Janukowycza urzędu głowy państwa w 2010 r., wybiórcze stosowanie prawa w odniesieniu do opozycjonistów, zwiększenie ingerencji Służby Bezpieczeństwa Ukrainy w sferę publiczną, a także na nadmierną lojalność parlamentu wobec władzy wykonawczej, nierealizowanie przez niego funkcji kontrolnej wobec Gabinetu Ministrów⁴³. Według stanu z 2013 r. Ukraina nadal znajdowała się w kategorii krajów częściowo wolnych o najgorszych wskaźnikach w tej grupie państw (ogółem organizacja badała stan demokracji w 197 krajach), a z punktu widzenia wolności środków masowego przekazu Ukrainę zaliczono do krajów z niewolnymi mediami⁴⁴. Oprócz tego eksperci Freedom House stwierdzili, że prezydent Janukowycz oraz jego najbliższe zaplecze intensywnie wykorzystywało władzę w celu wzbogacenia się i wzmocnienia pozycji własnych rodzin zarówno politycznej, jak i ekonomicznej⁴⁵.

Z kolei według obliczanego przez The Economist Intelligence Unit (dział badawczy tygodnika „The Economist”) wskaźnika demokracji (*index of democracy*) w okresie prezydentury Janukowycza Ukraina przestała być demokracją wadliwą i przeszła do grupy państw o reżimach hybrydowych, intensywnie obniżając swoje miejsce w rankingu (zob. tab. 2) wśród 167 krajów i podążając w kierunku krajów o reżimach autorytarnych.

mokrację połowicznie skonsolidowaną” (*semiconsolidated democracy*), na poziomie 4-4,99 – „rządy przejściowe” lub „reżim hybrydowy” (*transitional government or hybrid regime*), 5-5,99 – „połowicznie skonsolidowany reżim autorytarny” (*semiconsolidated authoritarian regime*), na poziomie 6-7 – „skonsolidowany reżim autorytarny” (*consolidated authoritarian regime*).

⁴² *Sounding the Alarm*.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Zob. szerzej: *Country report*, <http://www.freedomhouse.org/> [dostęp: 11.06.2015].

⁴⁵ Д. КРЕЙМЕР, Р. НУРІК, О. СУШКО, В. СЮМАР, Д. ВІЛСОН, М. ШААФ, *Б'ючи на сполох — раунд 2: на захист демократії в Україні*. Продовження звіту Freedom House, Липень 2012, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Ukraine%202012%20Ukrainian%20FINAL.pdf> [dostęp: 11.06.2015].

Tabela 2. Wskaźnik demokracji⁴⁶ na Ukrainie w latach 2006-2014 obliczany przez The Economist Intelligence Unit

Rok	Miejsce w rankingu	Ogólna liczba punktów	Proces wyborczy i pluralizm	Działalność rządu	Uczestnictwo polityczne	Kultura polityczna	Wolności obywatelskie	Rodzaj reżimu politycznego
2006	52	6,94	9,58	5,71	5,56	5,63	8,24	Demokracja wadliwa
2008	53	6,94	9,58	5,36	5,56	6,25	7,94	Demokracja wadliwa
2010	67	6,30	9,17	5,00	5,00	4,38	7,94	Demokracja wadliwa
2011	79	5,94	8,33	4,64	5,0	4,38	7,35	Hybrydowy
2012	80	5,91	7,92	4,64	5,56	4,38	7,06	Hybrydowy
2013	85	5,84	7,92	4,29	5,56	4,38	7,06	Hybrydowy
2014	92	5,42	5,83	3,93	5,56	5,00	6,76	Hybrydowy

Źródło: *The Economist Intelligence Unit's index of democracy* by Laza Kekic, director, country forecasting services, Economist Intelligence Unit, http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRA_CY_INDEX_2007_v3.pdf; *The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2008*, <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>; *Democracy index 2010 Democracy in retreat A report from the Economist Intelligence Unit*, https://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf; *Democracy index 2011 Democracy under stress A report from the Economist Intelligence Unit*, http://www.sida.se/globalassets/global/about-sida/sa-arbetar-vi/eiu_democracy_index_dec2011.pdf; *Democracy index 2012 Democracy at a standstill A report from The Economist Intelligence Unit*, https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034; A. FAZI, *Documents d'appoint au cours d'Introduction à la science politique, 2014-2015, Séance n° 4*, <http://www.wmaker.net/andrefazi/attachment/513256/>; *Democracy Index 2014 Democracy and its discontents A report from The Economist Intelligence Unit*, <http://www.sudestada.com.uy/Content/Articles/421a313a-d58f-462e-9b24-2504a37f6b56/Democracy-index-2014.Pdf> [dostęp: 22.06.2015].

Na podstawie obliczeń oceny demokracji przez Freedom House oraz wskaźnika demokracji – przez The Economist Intelligence Unit można mówić o wzroście tendencji autorytarnych w okresie rządów Janukowycza. Tendencje te potęgowały się wszechobecną korupcją. Transparency International odnotowywała wysoki poziom korupcji na Ukrainie zarówno w okresie rządów Juszczenki, jak i Janukowycza (zob. tab. 3).

⁴⁶ Demokracje pełne – od 8 do 10 punktów; demokracje wadliwe – od 6 do 7,9; reżimy hybrydowe – od 4 do 5,9; reżimy autorytarne – poniżej 4 punktów.

Tabela 3. Wskaźnik korupcji (Corruption Perceptions Index – CPI⁴⁷) na Ukrainie w latach 2005-2014 obliczany przez Transparency International

Rok	Miejsce w rankingu	Wskaźnik (CPI)	Liczba badanych krajów
2005	113	2,6	159
2006	99	2,8	163
2007	118	2,7	180
2008	134	2,5	180
2009	146	2,2	180
2010	134	2,4	178
2011	152	2,3	182
2012	144	26	174
2013	144	25	177
2014	142	26	174

Źródło: *Corruption Perceptions Index*, <http://www.transparency.org/research/cpi/overview> [dostęp: 11.06.2015].

Oprócz tego, że korupcja hamuje rozwój demokracji, jest ona również zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa⁴⁸.

3. ŁAMANIE KONSTYTUCJI UKRAINY

W. Janukowycz, który wygrał wybory na urząd głowy państwa 7 II 2010 r., zaczął łamać Ustawę Zasadniczą Ukrainy od razu po objęciu stanowiska. W dzień jego inauguracji 25 II 2010 r. z naruszeniem Konstytucji Ukrainy została utworzona nowa większość parlamentarna, zaprojektowana na rzecz poparcia decyzji nowego szefa państwa.

Trzonem większości parlamentarnej została frakcja Partii Regionów. Jej liderem do 23 III 2010 r. był Janukowycz (podczas drugiego etapu XII Zjazdu Partii Regionów 23 III 2010 r. na przewodniczącego wybrano M. Azarowa, a Janukowycz został honorowym prezesem partii). Do lojalnej wobec prezydenta koalicji parlamentarnej „Stabilność i reformy” weszło w sumie 235 deputowanych. Większość parlamentarna została utworzona przez frakcje:

⁴⁷ Do 2011 r. każdy kraj był oceniany w skali od 10 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja). Od 2012 r. każdy kraj jest oceniany w skali od 100 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja).

⁴⁸ *Sounding the Alarm*.

Partii Regionów (PR), Komunistycznej Partii Ukrainy (KPU) oraz Bloku Łytwyna (łącznie 219 deputowanych). Do koalicji weszło również 16 deputowanych z innych frakcji parlamentarnych (Bloku Julii Tymoszenko – BJuTy i Naszej Ukrainy-Samoobrony Ludowej⁴⁹). Nowa większość w parlamencie została utworzona wbrew obowiązującej wówczas Ustawie Zasadniczej. W art. 83 Konstytucji stwierdzono bowiem: „koalicja frakcji deputowanych w Radzie Najwyższej Ukrainy jest tworzona w wyniku wyborów i na podstawie uzgodnienia stanowisk politycznych [między frakcjami], do jej składu wchodzi większość deputowanych Ukrainy”⁵⁰. Z przepisu konstytucyjnego wynikało, że podmiotem większości są frakcje deputowanych ludowych, a nie pojedynczy deputowani, co potwierdził również Sąd Konstytucyjny Ukrainy w swoim postanowieniu z 17 IX 2008 r.⁵¹ Jednak 10 II 2010 r., tuż po wygraniu przez Janukowycza, w parlamencie został uchwalony nowy regulamin, który wraz ze zmianami wniesionymi do niego 9 III 2010 r. pozwolił pojedynczym deputowanym na wyjście z frakcji tych partii, z jakich list zostali wybrani, oraz dołączenie do nowej większości parlamentarnej. 6 IV 2010 r. Sąd Konstytucyjny wydał orzeczenie, w którym podważył swoje postanowienie z 17 IX 2008 r. Sąd Konstytucyjny postanowił więc, że nie tylko frakcje deputowanych ludowych mogą tworzyć większościową koalicję parlamentarną, ale również pojedynczy deputowani z innych frakcji, którzy nie należą do tej większości⁵². Był to pierwszy sygnał podporządkowania się Sądu Konstytucyjnego woli nowej głowy państwa, która chciała mieć w parlamencie większość ją popierającą.

⁴⁹ Dotychczasową większość parlamentarną tworzyły Blok Julii Tymoszenko oraz Nasza Ukraina-Samoobrona Ludowa oraz Blok Łytwyna.

⁵⁰ *Конституція України. Із змінами, внесеними згідно із законом № 2222-IV від 8.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст. 44*, Харків: Фоліо 2006, s. 20.

⁵¹ *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів країни щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України). Справа Т 1-40.2008*, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-08> [dostęp: 15.03.2015].

⁵² *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Справа № 1-33/2010*, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-10> [dostęp: 15.03.2015].

Lojalna wobec ówczesnego prezydenta większość parlamentarna 3 III 2010 r. wyraziła wotum nieufności gabinetowi z Julią Tymoszenką na czele, która była główną rywalką Janukowycza w wyborach prezydenckich. 11 III tegoż roku został powołany nowy rząd, na czele którego stanął bliski współpracownik Janukowycza Mykoła Azarow. Apogeum łamania Ustawy Zasadniczej był tzw. przewrót konstytucyjny, dokonany jesienią 2010 r. Lojalny wobec ówczesnego prezydenta Sąd Konstytucyjny Ukrainy przyjął 30 IX 2010 r., a 1 X tegoż roku upublicznił orzeczenie o unieważnieniu zmian konstytucyjnych z 2004 r. Orzeczenie Sądu zawierało cztery punkty, uzasadnienie zostało zawarte w pierwszym punkcie: *Ustawa Ukrainy o wprowadzeniu zmian do Konstytucji Ukrainy* z 8 grudnia 2004 roku nr 2222-IV została uznana za niezgodną z Konstytucją, z powodu naruszenia procedury jej przygotowania i uchwalenia⁵³. W przededniu upublicznienia tego orzeczenia do dymisji podali się sędziowie niepopierający go. W ich miejsce do składu Sądu Konstytucyjnego weszli lojalni wobec prezydenta sędziowie głosujący za orzeczeniem⁵⁴. Należy podkreślić, że Ustawa Zasadnicza z 1996 r. wprowadziła na Ukrainie półprezydencką formę rządów o dużych kompetencjach głowy państwa wobec parlamentu i rządu. W efekcie ostrego kryzysu społeczno-politycznego, którego apogeum stanowiła „pomarańczowa rewolucja” w 2004 r., między głównymi podmiotami politycznymi doszło do zawarcia kompromisu – do Konstytucji wprowadzono zmiany, jakie osłabiały kompetencje prezydenta, a zarazem wzmocniały pozycję Rady Najwyższej (wzrósł jej udział w powoływaniu rządu) oraz Gabinetu Ministrów (uzyskał większą samodzielność w zakresie podejmowania i realizacji decyzji). Forma rządu pozostała półprezydencka, jedynie odbyła się jej korekta – przejście od republiki prezydencko-parlamentarnej do parlamentarno-prezydenckiej. Unieważniając zmiany konstytucyjne z 2004 r., Sąd Konstytucyjny przywrócił redakcję Konstytucji z 1996 r. Nastąpił powrót do republiki prezydencko-parlamentarnej.

Przepisy Ustawy Zasadniczej z 1996 r. dawały szerokie kompetencje głowie państwa. Janukowycz podporządkował całkowicie egzekutywę, pozbawił *de facto* parlament funkcji kontroli nad władzą wykonawczą. Opozycji parla-

⁵³ Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України), <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v020p710-10> [dostęp: 15.03.2015].

⁵⁴ *Розвиток публічного права в Україні (доповідь за 2009-2010 роки)*, ред. Н. Александрова, І. Коліушко, Київ: Видавництво Конус-Ю 2011, s. 119.

mentarnej odebrano jej prawa uzyskane na mocy zmian konstytucyjnych z 2004 r. Z regulaminu parlamentu zostały wyeliminowane przepisy, zgodnie z którymi na jego posiedzeniach plenarnych obligatoryjnie podejmowano kwestie wniesione przez opozycję do harmonogramu dziennego (środą była dniem, kiedy w parlamencie omawiano kwestie zaproponowane przez opozycję)⁵⁵. Unieważnione zostały przepisy art. 72 Regulaminu Rady Najwyższej z 19 IX 2008 r., które precyzowały działalność rządu opozycyjnego. Pozwalały mu na monitorowanie działalności Gabinetu Ministrów Ukrainy, dawały możliwość kontroli nad opracowaniem i realizacją budżetu państwowego, proponowania alternatywnych rozwiązań wobec rządowych: programu działalności rządu, propozycji ustawodawczych itp.⁵⁶ Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego było uznane za wątpliwe przez wielu prawników⁵⁷. Swoje wątpliwości argumentowali oni tym, że jeszcze 5 II 2008 r. Sąd Konstytucyjny odmówił wszczęcia postępowania dotyczącego uchylenia reformy politycznej z 2004 r., twierdząc, iż „po wejściu w życie ustawy wprowadzającej zmiany do Konstytucji Ukrainy jej przepisy stały się częścią Konstytucji Ukrainy”⁵⁸. Z kolei w 2010 r. Sąd Konstytucyjny unieważnił tę reformę, przywracając redakcję Ustawy Zasadniczej z 1996 r. drogą wznowienia konstytucyjnych przepisów, które wygasły na mocy ustawy z 2004 r.⁵⁹ W Ustawie Zasadniczej Ukrainy nie uwzględniono procedury wznowienia przepisów konstytucyjnych. Z kolei ustawa regulująca funkcjonowanie Sądu Konstytucyjnego nie dawała mu kompetencji do zmiany Konstytucji poprzez wznowienie jej przepisów, które zostały wygaszone⁶⁰. W związku z tym eksperci Centrum Reform Polityczno-Prawnych podali w wątpliwość orzeczenie Sądu Konstytu-

⁵⁵ О. ІВАНОВ, *Нова-стара Конституція. Хто виграв, хто програв*, „Український тиждень”, 19-25 XI 2010, nr 47, <http://tyzhden.ua/Politics/153> [dostęp: 15.03.2015].

⁵⁶ *Регламент Верховної Ради України*, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/547-17/page3> [dostęp: 15.03.2015].

⁵⁷ О. ІВАНОВ, *Нова-стара Конституція*, nr 47, <http://tyzhden.ua/Politics/153> [dostęp: 15.03.2015].

⁵⁸ *Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України”, Закону України „Про внесення зміни до розділу IV „Прикінцеві та перехідні положення” Закону України „Про Конституційний Суд України”*, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va06u710-08> [dostęp: 15.03.2015].

⁵⁹ *Розвиток публічного права в Україні*, s. 119

⁶⁰ *Закон України Про Конституційний Суд України*, „Відомості Верховної Ради України” 1996, nr 49, poz. 272, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80> [dostęp: 06.03.2015].

cyjnego z 30 IX 2010 r.⁶¹, którego realizacja przywróciła porządek polityczno-prawny wprowadzony w 1996 r.

7 X 2010 r. Rada Najwyższa Ukrainy uchwaliła nową redakcję *Ustawy o Gabinetzie Ministrów Ukrainy*. Ustawa ta przywróciła głowie państwa prawo obowiązujące w okresie prezydentury Kuczmy: mianowanie premiera⁶²; na propozycję prezesa rządu mianowanie wszystkich ministrów; samodzielne dymisjonowanie Gabinetu Ministrów Ukrainy⁶³. Rząd prawie w pełni został uzależniony od decyzji prezydenta Janukowycza⁶⁴. 10 XII 2010 r. Janukowycz wydał zarządzenie *O optymalizacji systemu centralnych organów władzy*. Zgodnie z tym zarządzeniem liczba centralnych organów władzy wykonawczej została zmniejszona ze 112 do 53, w tym liczba ministerstw z 20 zmniejszyła się do 16. W systemie władzy wykonawczej pozostały organy sześciu rodzajów: ministerstwa, służby, inspekcje, agencje, tzw. niezależne regulatory oraz organy ze statusem specjalnym⁶⁵. Realizacja tego zarządzenia w praktyce dała prezydentowi szerokie możliwości kontroli nad całym systemem egzekutywy. Na przykład na mocy zarządzenia prezydent uzyskał prawo do samodzielnego mianowania szefów oraz zastępców „centralnych organów władzy wykonawczej”⁶⁶. Takiego prawa nie miał nawet Kuczma⁶⁷, znany z autorytarnego stylu rządzenia. Ihor Koliuszko, prezes Centrum Reform Polityczno-Prawnych, podkreślił, że sytuacja, gdy za pracę określonego departamentu odpowiada odpowiedni minister, a kierownik tego departamentu podlega bezpośrednio prezydentowi, prowadzi do „hipercentralizacji władzy” w rękach głowy państwa⁶⁸.

⁶¹ *Розвиток публічного права в Україні*, s. 124.

⁶² Niezbędna była przy tym akceptacja większości parlamentarnej.

⁶³ *Закон України Про Кабінет Міністрів України*, „Відомості Верховної Ради України” 2011, nr 9, poz.58, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2591-17> [dostęp: 13.07.2015].

⁶⁴ Zob. Ю. МАЦИЕВСКИЙ, *Псевдо, квази или полу*, s. 133.

⁶⁵ *Перший рік діяльності нової влади; наміри, дії, результати. Аналітична доповідь Центру Разумкова*, „Національна безпека і оборона” 2011, nr 3, s. 8.

⁶⁶ Указ Президента України Про оптимізацію системи центральних органів, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010> [dostęp: 13.07.2015].

⁶⁷ Ю. МАЦИЕВСКИЙ, *Псевдо, квази или полу*, s. 133.

⁶⁸ І. КОЛУШКО, *Головна вада реформи — гіперцентралізація влади*, http://gazeta.dt.ua/POLITICS/golovna_vada_reformi__gipersentralizatsiya_vladi.html [dostęp: 13.07.2015].

4. „PEŁZAJĄCY AUTORYTARYZM” NA UKRAINIE

Rada Najwyższa Ukrainy stała się organem posłusznie zatwierdzającym decyzje rządu oraz prezydenta. Przykładem jest chociażby nader szybka ratyfikacja (27 IV 2010 r.) przez parlament tzw. umów charkowskich między władzami Rosji i Ukrainy, do których podpisania doszło 21 IV 2010 r.; zawierały one punkty powodujące zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa ukraińskiego. Zgodnie z tymi umowami prolongowano na 25 lat dzierżawę rosyjskiej floty czarnomorskiej na Krymie w zamian za obniżenie cen gazu dla Ukrainy. Gabinet Ministrów opracował, a parlament uchwalił wiele reform, dzięki którym prezydent zdobywał coraz większy wpływ na cały system społeczny. W bardzo krótkim czasie zostały przygotowane i przeprowadzone reformy sądownictwa, sfery socjalnej, szkolnictwa wyższego, reforma podatkowa itp. Reforma sądownictwa rozpoczęła się od uchwalenia 7 VII 2010 r. przez parlament *Ustawy o systemie sądownictwa oraz statusie sędziów*. Z analizy ekspertów Centrum Reform Polityczno-Prawnych wynika, że ta ustawa zakładała podstawy całkowitej utraty niezawisłości przez sędziów. Wskazali na jej następujące aspekty: w ustawie nie uwzględniono zasad konkursowych dla awansu sędziów; nie zostały wyszczególnione kryteria doboru sędziów do wyższych instancji (uwzględniono jedynie wymóg stażu pracy oraz rozmowy kwalifikacyjnej w Wyższej Kwalifikacyjnej Komisji Sędziów)⁶⁹. W praktyce głównym kryterium awansu sędziów była protekcja oraz całkowita lojalność wobec władz, co wyrażało się w wykonywaniu ich dyspozycji (wyrazistą ilustracją był proces sądowy nad J. Tymoszenko, „ekspresowe” wydawanie wyroków na uczestników Euromajdanu). W sądach wszystkich szczebli przeprowadzono masową wymianę kadry⁷⁰. Większość kadry sędziowskiej, która objęła stanowiska kierownicze, pochodziła ze wschodniej części Ukrainy⁷¹ (skąd wywodził się prezydent). W doborze niektórych sędziów prezydent Janukowycz brał bezpośredni udział, co skutkowało ich pełną lojalnością wobec głowy państwa, wykonywaniem jej rozkazów. W efekcie „zreformowany” w odpowiedni sposób system sądownictwa, a także rozpoczęta tzw. kampania walki z korupcją stanowiły instrumentarium władzy stosowane wobec oponentów politycznych. Począwszy od maja 2010 r. wobec głównej opozycjonistki Tymoszenko wszczęto postępowanie karne. 5 VIII 2011 r. Tymo-

⁶⁹ *Розвиток публічного права в Україні*, s. 580-581.

⁷⁰ *Перший рік діяльності нової влади*, s. 8.

⁷¹ Tamże.

szenko, znajdująca się w opozycji wobec prezydenta Janukowycza, została aresztowana, a 11 X 2011 r. sąd peczerski w Kijowie skazał ją na podstawie zarzutu – nadużycie stanowiska przy zawieraniu umów gazowych z Rosją w 2009 r. – art. 365 pkt 3 Kodeksu Karnego Ukrainy, na 7 lat więzienia i zakaz obejmowania stanowisk w organach władzy państwowej przez 3 lata⁷². Postępowania karne również zostały wszczęte przeciw byłemu ministrowi ds. ekologii Bohdanowi Danyłyszynowi, ministrowi spraw wewnętrznych Jurijowi Łucence i innym. Łucenko został aresztowany i skazany. Z kolei Danyłyszyn uzyskał azyl polityczny w Czechach. Te posunięcia świat zachodni uznał za prześladowania oponentów politycznych oraz selektywne stosowanie prawa, co zostało odnotowane np. w rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z 5 X 2010 r.⁷³ Zapis o wykorzystaniu przez władze ukraińskie sądownictwa dla osiągnięcia własnych celów politycznych znalazł się również w rezolucji Parlamentu Europejskiego z 25 XI 2010 r.⁷⁴

Reforma podatkowa, która również rozpoczęła się w 2010 r., umożliwiła władzom prześladowanie nielojalnych wobec siebie przedsiębiorców, niszczenie małych i średnich firm. Przepisy kodeksu podatkowego zmieniono w taki sposób, aby móc wywierać presję na małych i średnich przedsiębiorców, zwłaszcza związanych z opozycją (np. istotnie skomplikowano i tak złożoną procedurę składania zeznania podatkowego, rejestracji firmy). Eksperti Ukraińskiego Centrum Badań Ekonomicznych i Politycznych im. Aleksandra Razumkowa (Centrum Razumkowa) ustalili, że w celu prześladowania opozycji i opozycyjnie nastawionych wobec niej obywateli władze zaczęły wykorzystywać także organy bezpieczeństwa i porządku publicznego⁷⁵. Funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (SBU) bez powodu sprawdzali funkcjonowanie organizacji pozarządowych, źródła ich finansowania itp. SBU przeprowadzała tzw. rozmowy z działaczami społecznymi, naukowcami, ograniczała działalność zagranicznych dziennikarzy⁷⁶. Z kolei funkcjonariusze milicji zastraszali znanych działaczy społecznych, obrońców prawa, rozpędzali akcje protestacyjne

⁷² *Вирок Юлії Тимошенко*, <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/13/6665346/> [dostęp: 11.06.2014].

⁷³ *The functioning of democratic institutions in Ukraine. Resolution 1755, The Parliamentary Assembly, 5 October 2010*, <http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=17899&lang=EN> [dostęp: 25.07.2015].

⁷⁴ *European Parliament Resolution of 25 November 2010 on Ukraine, 25 November 2010*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0444&format=XML&language=EN> [dostęp: 23.07.2015].

⁷⁵ *Перший рік діяльності нової влади*, s. 9.

⁷⁶ Tamże

itp.⁷⁷ Prokuratura Generalna również uczestniczyła w prześladowaniu polityków opozycyjnych. Na przykład wszczyniała postępowania wobec opozycyjnych deputowanych blokujących mównicę w Radzie Najwyższej. Za podobne działania deputowani z frakcji Partii Regionów i KPU w 2008 r. (będący w opozycji) nie byli ścigani przez prokuraturę⁷⁸.

Mimo że wybory samorządowe w 2010 r. oraz parlamentarne w 2012 r. zostały uznane przez międzynarodowych obserwatorów za stosunkowo uczciwe i spełniające standardy demokratyczne, widoczne były jednak stworzone przez władze utrudnienia dla opozycji w kampanii wyborczej. Wybory samorządowe, mające się odbyć w maju 2010 r., zostały przeniesione na październik tegoż roku. Tuż przed rozpoczęciem kampanii wyborczej zmieniono ordynację. Zgodnie z ordynacją partie polityczne nie mogły brać udziału w procesie wyborczym w ramach bloków (koalicji wyborczych), lecz wyłącznie samodzielnie. To rozwiązanie było największym ciosem dla rozpoznawanego opozycyjnego Bloku Julii Tymoszenko. Natomiast w wyborach samorządowych wzięła udział partia Tymoszenko Zjednoczenie Ogólnoukraińskie „Bat'kiwszczyna”. Tej partii opozycyjnej utrudniano kampanię wyborczą. Na przykład Centralna Komisja Wyborcza (CKW) nie zarejestrowała jej kandydatów w obwodzie lwowskim, gdzie partia cieszyła się wysokim poparciem. CKW była obsadzona głównie przez przedstawicieli rządzącej Partii Regionów. Partia Regionów dysponowała również większością przedstawicieli w komisjach wyborczych prawie w każdym regionie⁷⁹. Na rzecz poparcia tej partii uruchomiono „czynnik administracyjny”: przekupywanie wyborców, zaangażowanie w kampanię wyborczą szefów rejonowych i obwodowych administracji państwowych⁸⁰. W wyniku wyborów samorządowych Partia Regionów obsadziła większość organów samorządowych zarówno przez swoich członków, jak i przedstawicieli lojalnych wobec siebie partii politycznych. W wyborach parlamentarnych w 2012 r. rządzący również aktywnie stosowali „czynnik administracyjny” wobec partii opozycyjnych i ich kandydatów. Wszczynano postępowania sądowe wobec kandydatów opozycyjnych i szefów terenowych sztabów wyborczych opozycji⁸¹. Milicja drogowa blokowała

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Tamże, s. 10.

⁷⁹ *Місцеві вибори – 2010 Пульс країни*, ред. А. Когут К. Сідаш, Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив 2011, s. 10.

⁸⁰ Po zwycięstwie w wyborach prezydenckich w 2010 r. prezesa Partii Regionów Janukowycza urzędy te zostały obsadzone przez jej członków.

⁸¹ А. СКУМІН, *Ахілесова п'ята опозиції. Чому ПР домінує в мажоритарних округах*, http://smi.liga.net/articles/2012-10-09/7041548-akh_llesova_p_yata_opozits_chomu_pr_dom_nu_v_mazhoritarnikh_okrugakh.htm [dostęp: 03.02.2015].

przejazdy samochodów partii opozycyjnych. Wywierano presję na opozycyjne środki masowego przekazu. Organy samorządowe utrudniały prowadzenie kampanii opozycyjnym kandydatom i partiom, np. nie wydając im zezwolenia na zorganizowanie wieców wyborczych. Z kolei sądy zabraniały opozycji przeprowadzania mityngów, spotkań liderów z wyborcami (np. w Czernihowie, Charkowie). Dokonywano ataków wynajętych przez władzę grup młodych osób (sportowców, przestępców) na agitatorów opozycyjnych. Przeszkadzano w rozpowszechnianiu materiałów agitacyjnych, np. niszczone reklamy wyborcze kandydatów opozycyjnych. Partia Regionów zrobiła wszystko, aby utrzymać rządy w swoich rękach. W wyniku tych wyborów w parlamencie utworzono większość proprezydencką (Partia Regionów, KPU), która wsparła rząd powołany przez Janukowycza i jego zaplecze. „Bat’kiwszczyna”, Zjednoczenie Ogólnoukraińskie „Swoboda”, Ukraiński Demokratyczny Alians na rzecz Reform Witalija Kliczki (UDAR) znalazły się w opozycji parlamentarnej wobec prezydenta i rządu, nie potrafiąc skutecznie oddziaływać na władzę. Słaba opozycja polityczna jeszcze bardziej osłabiała i tak niski poziom demokracji. Słabość opozycji „zachęcała” prezydenta do dalszych posunięć w kierunku koncentracji uprawnień władczych w swoich rękach.

Dalszym posunięciem władz w kierunku ograniczenia demokracji było utrudnianie w realizacji wolności zebrań obywatelom, wolności wypowiedzi, prześladowanie niezależnych mediów. W listopadzie-grudniu 2010 r. na Majdanie Niepodległości w Kijowie odbyły się protesty małych i średnich przedsiębiorców, które określono jako „majdan podatkowy”. 3 XII 2010 r. wobec najbardziej zdeterminowanych protestujących zastosowano jednostki specjalne milicji „Berkut”. Zlikwidował on miasteczko namiotowe przedsiębiorców oraz aresztował najbardziej aktywnych protestujących. Prokurator Generalny wszczął postępowania karne wobec niektórych liderów „majdanu podatkowego”. Oprócz tego w latach 2010-2013 odbyło się wiele innych protestów społecznych. W 2010 r. studenci organizowali akcje przeciwko nominacji na stanowisko ministra oświaty i nauki Dmytra Tabacznyka, który uchodził za osobę o poglądach prorosyjskich, a zarazem antyukraińskich. W 2011 r. odbyły się protesty likwidatorów awarii w Czarnobylu, a także uczestników wojny w Afganistanie, którzy domagali się przywrócenia należytych im ulg odebranych przez reżim Janukowycza. W 2012 r. odbyły się tzw. protesty językowe, które zaktywizowały się w zachodnich obwodach Ukrainy. „Protesty językowe” były wymierzone w ustawę, która wzmacniała status języka rosyjskiego. Latem 2013 r. odbyły się tzw. protesty wradijowskie przeciwko łamaniu

prawa przez milicję⁸², które nabrały szerokiego oddźwięku społecznego. Władze utrudniały organizację akcji protestacyjnych, wykorzystując sądy, zabraniały organizacji protestów, prześladowały aktywistów oraz organizatorów za pośrednictwem milicji, a także stosowały wobec protestujących tzw. tituszki⁸³. Pojęcie *tituszki* odnosi się do osób należących do marginesu społecznego, dosyć często pochodzących ze świata przestępczego lub ze sportu. W okresie rządów Janukowycza wykonywali oni naruszające przepisy prawne polecenia władz: rozpędzenie akcji protestacyjnych, demonstracji, prowokacje podczas protestów, zastraszanie i bicie aktywistów itp. Na szeroką skalę grupę „tituszek” użyto wobec protestujących podczas Euromajdanu, który stał się apogeum łamania praw i wolności obywatelskich przez prezydenta Janukowycza i rząd. Euromajdanem (Majdanem)⁸⁴ były protesty, jakie zaczęły się 21 XI 2013 r. w wyniku wstrzymania przez Gabinet Ministrów procesu podpisania umowy stowarzyszeniowej między Ukrainą a Unią Europejską. Na rozkaz władz 30 XI 2013 r. doszło do brutalnego pobicia protestujących studentów przez specjalne jednostki milicji „Berkut”. Spowodowało to aktywizację protestów społecznych, jakie stały się w efekcie walką obywateli z władzą o prawa i wolności; życie według klarownych, wspólnych dla wszystkich reguł; życie bez korupcji oraz nieuzasadnionej przemocy ze strony władz. 16 I 2014 r. Rada Najwyższa Ukrainy w celu ułatwienia walki z protestującymi uchwaliła ustawy, które istotnie ograniczały prawa i wolności obywateli, szczególnie wolność wypowiedzi oraz zebrań – tzw. ustawy dyktatorskie; przede wszystkim *Ustawę o wprowadzeniu zmian do Ustawy Ukrainy „o sądownictwie i statusie sędziów” oraz ustaw procesualnych dotyczących dodatkowych zabiegów w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli* (rozszerzała ona zakres represji wobec obywateli)⁸⁵. Eksperci Instytutu Mediów Prawa doszli do wniosku, że zgodnie z tą ustawą każdy obywatel mógł zostać skazany na trzy lata więzienia, gdy władze, a następnie sądy uznały, że roz-

⁸² Osiedle typu miejskiego Wradijiwka, obwód mikołajewski. Protesty były spowodowane gwałtem na miejscowej dziewczynie przez grupę milicjantów.

⁸³ Słowo pochodzi od nazwiska sportowca Wadyma Tituszki, który podczas akcji protestacyjnej w maju 2013 r. zaatakował dziennikarzy.

⁸⁴ Protesty rozpoczęły się na Placu Niepodległości w Kijowie. Zostało tam rozbite miasteczko namiotowe, odbywały się główne wiece. W wersji ukraińskiej – Majdan Niepodległości. Stąd pochodzi nazwa Euromajdan. Używano również określenia Majdan.

⁸⁵ *Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян*, „Відомості Верховної Ради” 2014, nr 22, poz. 801, <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/721-18> [dostęp: 01.07.2015].

powszechnia on tzw. materiały o charakterze ekstremistycznym (dokumenty historyczne, ulotki, zdjęcia czy artykuły analityczne)⁸⁶. Po uchwaleniu tych ustaw doszło do eskalacji przemocy, wobec protestujących zastosowano broń palną. W efekcie protesty skończyły się w lutym 2014 r. dziesiątkami ofiar śmiertelnych, setkami rannych i upadkiem reżimu Janukowycza, który uciekł do Federacji Rosyjskiej.

PODSUMOWANIE

W okresie prezydentury Janukowycza na Ukrainie utrzymał się reżim hybrydowy, na co wskazywali zarówno eksperci Freedom House, jak i The Economist Intelligence Unit obliczający poziom demokracji i wolności w poszczególnych państwach. Całkowicie została potwierdzona pierwsza hipoteza badawcza. Prezydent Janukowycz doprowadził do erozji system konstytucyjny Ukrainy, manipulując Sądem Konstytucyjnym, jaki w nie do końca przejrzysty sposób przywrócił redakcję Ustawy Zasadniczej z 1996 r. W ten sposób przyjął korzystne rozwiązania dla głowy państwa, gdyż, korzystając z uprawnień prezydenckich wynikających z Konstytucji z 1996 r., Janukowycz podporządkował sobie parlament, a także Gabinet Ministrów wraz z całym systemem organów władzy wykonawczej. Otworzyło to drogę do dalszej koncentracji władzy w rękach prezydenta i jego administracji. Proces ten uwydatnił się w trakcie opracowania i wprowadzenia różnorodnych reform społeczno-gospodarczych. W pełni została potwierdzona druga hipoteza. Z kolei trzecia hipoteza badawcza potwierdziła się częściowo. Reżim polityczny Ukrainy w trakcie rządów Janukowycza łączył zarówno cechy właściwe krajom autorytarnym, jak i demokratycznym. Wyraźnie stopniowo wzrastała liczba cech właściwych krajom autorytarnym, co wynika ze wskaźników wyliczanych przez ekspertów Freedom House i The Economist Intelligence Unit. Możemy jednak zauważyć, że ekipa Janukowycza nie była konsekwentna we wprowadzaniu praktyk niedemokratycznych. Z jednej strony władze nie przestrzegały zasady rządów prawa, wobec opozycji politycznej i opozycyjnie nastawionych obywateli wywierały presję, poniekąd nawet stosując siłę, z drugiej – była możliwość ciągłego przeprowadzania akcji protestacyjnych, wypowiedzania opozycyjnych poglądów. Świadczyło to o tym, że siła fizyczna jeszcze nie

⁸⁶ *Законом Колесніченка-Олійника ВР "покарала" громадянське суспільство за Євромайдан – Інститут медіа права*, <http://ua.interfax.com.ua/news/general/186201.html> [dostęp: 01.07.2015].

stała się głównym argumentem władz wobec obywateli. Podczas Euromajdanu podejmowano próby brutalnego rozpędzenia protestujących, władze stosowały represje i przemoc fizyczną wobec aktywnych uczestników, doszło do wielu ofiar śmiertelnych. Nie zastosowano jednak jednostek siłowych na szeroką skalę w celu zdławienia protestów. Zostały przeprowadzone stosunkowo konkurencyjne i uczciwe wybory samorządowe w 2010 r. oraz parlamentarne w 2012 r. Mimo prześladowań ze strony władz opozycja polityczna zdobyła jednak mandaty przedstawicielskie. W tym kontekście podczas swojego wykładu na Uniwersytecie Narodowym im. Tarasa Szewczenki w Kijowie w maju 2015 r. kanadyjski politolog L. Way wyraził przekonanie, że przyczyną pluralizmu politycznego na Ukrainie, zmian ekip rządzących po rozpadzie ZSRR jest słabość autorytarnych reżimów, jakie usiłowano wprowadzić, a nie rozwinięte społeczeństwo obywatelskie⁸⁷.

BIBLIOGRAFIA

- ASLUND A.: Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It, Washington: Peterson Institute for International Economics 2015.
- Country report, <http://www.freedomhouse.org/> [dostęp: 11.06.2015].
- DIAMOND L.J.: Thinking About Hybrid Regimes, „Journal of Democracy” 2002, nr 2, s. 21-35.
- European Parliament Resolution of 25 November 2010 on Ukraine, 25 November 2010, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0444&format=XML&language=EN> [dostęp: 23.07.2015].
- HARAN O.: From Viktor to Viktor: Democracy and Authoritarianism in Ukraine, „Demokrati-zatsiya” 2011, nr 2, s. 93-110.
- KUZIO T.: Regime type and politics in Ukraine under Kuchma, „Communist and Post-Communist Studies” 2005, nr 38, s. 167-190.
- LEVITSKY S., WAY L.: Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War, New York: Cambridge University Press 2010.
- LEVITSKY S., A. WAY L.: Competitive Authoritarianism: the emergence and dynamics of hybrid regimes in the post-cold war era, http://sitemaker.umich.edu/comparative.speaker.series/files/levitsky_with_bib.pdf [dostęp: 12.06.2015].
- LINZ J.J.: An authoritarian regime: The case of Spain, w: Mass Politics. Studies in Political Sociology, red. E. Allard, S. Rokkan, New York: The Free Press 1970, s. 251-283.
- LINZ J.J.: Totalitarian and Authoritarian regimes, Colorado–London: Lynne Rienner Publishers 2000.
- МАЦІЄВСЬКИЙ J.: Pokusy autorytaryzmu, „Nowa Ukraina” 2010, nr 9-10, s. 37-52.

⁸⁷ Професор Лукан Уей презентував нову книгу та розповів про політичний плюралізм у країнах колишнього СРСР, <http://www.univ.kiev.ua/news/6617> [dostęp: 30.07.2015].

- MATUSZAK S.: Demokracja oligarchiczna: wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę, „Prace OSW” 2012, nr 42.
- MCFAY M.: The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World, „World Politics” 2002, nr 54, s. 212-244.
- MERKEL W., CROISSANT A.: Formale Institutionen und informale Regeln in defekten Demokratien, „Politische Vierteljahresschrift” 2000, nr 1, s. 3-30.
- O'DONNELL G.: Delegative Democracy, „Journal of Democracy” 1994, nr 1, s. 55-69.
- O'DONNELL G.: Reflections on the Patterns of Change in the Bureaucratic-Authoritarian State, „Latin American Research Review” 1978, nr 1, s. 3-38.
- OTTAWAY M.: Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism, Washington: Carnegie Endowment for International Peace 2003.
- Sounding the Alarm: Protecting Democracy in Ukraine A Freedom House Report on the State of Democracy and Human Rights in Ukraine, <https://freedomhouse.org/report/special-reports/sounding-alarm-protecting-democracy-ukraine#.VU-fwpNvX1g> [dostęp: 22.06.2015].
- The functioning of democratic institutions in Ukraine. Resolution 1755, The Parliamentary Assembly, 5 October 2010, <http://assembly.coe.int/ASP/XRef/X2H-DW-XSL.asp?fileid=17899&lang=EN> [dostęp: 25.07.2015].
- WILSON A.: Ukraine crisis: what it means for the West, London-New Haven CT: Yale University Press 2014.
- ZAKARIA F.: The Rise of Illiberal Democracy, „Foreign Affairs” 1997, nr 6, s. 22-43.
- Вирок Юлії Тимошенко, <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/13/6665346/> [dostęp: 11.06.2014].
- ГАРАНЬ А.: Растущий авторитаризм президента Януковича: Сохранит ли Украина „европейскую перспективу”?, http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/perp_265_russ_Haran_July2013.pdf [dostęp: .].
- ГЕЛЬМАН В.: Как выйти из неопределенности, „Pro et Contra” 1998, nr 3, s. 21-39.
- ЭРМЕ Г.: Авторитаризм, „Политология вчера и сегодня” 1991, nr 3, s. 181-206.
- Законом Колесніченка-Олійника ВР „покарала” громадянське суспільство за Євромайдан – Інститут медіа права, <http://ua.interfax.com.ua/news/general/186201.html> [dostęp: 01.07.2015].
- Закон України Про Конституційний Суд України, „Відомості Верховної Ради України” 1996, nr 49, poz. 272, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80> [dostęp: 06.03.2015].
- Закон України Про Кабінет Міністрів України, „Відомості Верховної Ради України” 2011, nr 9, poz.58, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2591-17> [dostęp: 13.07.2015].
- ІВАНОВ О.: Нова-стара Конституція. Хто виграв, хто програв, „Український тиждень”, 19-25 XI 2010, nr 47, <http://tyzhden.ua/Politics/153> [dostęp: 15.03.2015].
- Конституція України. Из змінами, внесеними згідно із законом nr 2222-IV від 8.12.2004, ВВР, 2005, nr 2, ст. 44, Харків: Фоліо 2006.
- КРЕЙМЕР Д., НУРІК Р., СУШКО О., СЮМАР В., ВІЛСОН Д., ШААФ М.: Б'ючи на сполох – раунд 2: на захист демократії в Україні. Продовження звіту Freedom House, Липень 2012, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Ukraine%202012%20Ukrainian%20FINAL.pdf> [dostęp: 11.06.2015].
- МАЦІЄВСЬКИЙ Ю.: Від дефектної до керованої демократії? (тенденції трансформації політичного режиму в Україні після президентських виборів 2010 р.), „Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України” 2012, nr 6, s. 179-202.
- МАЦІЄВСЬКИЙ Ю.: Інволюція конституціоналізму і квазі-авторитарний режим в Україні, „Вибори та демократія” 2011, nr 3, s. 49-56.

- МАЦИЕВСКИЙ Ю.: Псевдо, квази или полу: какой политический режим формируется в Украине?, „Ойкумена” 2011, nr 8, s. 128-145.
- МАЦІЄВСЬКИЙ Ю.: Чи можливий авторитарний режим в Україні?, „Політичний менеджмент” 2011, nr 1, s. 51–64.
- МАЦІЄВСЬКИЙ Ю.: Який режим буде в Янукович і що з цього вийде?, „Наукові записки „Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України”. Серія «Політичні науки» 2010, nr 4, s. 274-289.
- Місцеві вибори – 2010 Пульс країни, ред. А. Когут К. Сідаш, Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив 2011.
- МОТИЛЬ О.: Контрреволюція Януковича, „Критика” 2010, nr 3-4, s. 2-4.
- ОЛЕКСІЄНКО О., ПОТОЦЬКИЙ С.: „М'який авторитаризм”. Режим Януковича обрав тактику повзучої узурпації влади, <http://tyzhden.ua/Politics/77088> [dostęp: 08.06.2015].
- ОТТАУЕЙ М.: Демократия: только наполовину, w: *Трудности перехода: демократия в России*, ред. Э. Качинс, Д. Тренин, М. Трудолюбков, Н. Ефимова, Москва: Московский Центр Карнеги 2004, s. 14-17.
- Перший рік діяльності нової влади; наміри, дії, результати. Аналітична доповідь Центру Разумкова, „Національна безпека і оборона” 2011, nr 3.
- ПОЛОХАЛО В.: Політологія посткомуністичних суспільств в Україні та Росії, „Політична думка” 1998, nr 2, s. 12-23.
- Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів” та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян, „Відомості Верховної Ради” 2014, nr 22, poz. 801, <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/721-18> [dostęp: 01.07.2015].
- Професор Лукан Уей презентував нову книгу та розповів про політичний плюралізм у країнах колишнього СРСР, <http://www.univ.kiev.ua/news/6617> [dostęp: 30.07.2015].
- Регламент Верховної Ради України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/547-17/page3> [dostęp: 15.03.2015].
- Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів країни щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України). Справа Т 1-40.2008, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-08> [dostęp: 15.03.2015].
- Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Справа nr 1-33/2010, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-10> [dostęp: 15.03.2015].
- Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України), <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v020p710-10> [dostęp: 15.03.2015].
- Розвиток публічного права в Україні (довідь за 2009-2010 роки), ред. Н. Александрова, І. Коліушко, Київ: Видавництво Конус-Ю 2011.
- САКВА Р.: Режимная система и гражданское общество, „Полис” 1997, nr 3, s. 61-83.

- СКУМІН А.: Ахілесова п'ята опозиції. Чому ПР домінує в мажоритарних округах, http://smi.liga.net/articles/2012-10-09/7041548-akh_llesova_p_yata_opozits_chomu_pr_dom_nu_v_mazhoritarnikh_okrugakh.htm [dostęp: 03.02.2015].
- Указ Президента України Про оптимізацію системи центральних органів, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010> [dostęp: 13.07.2015].
- Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України”, Закону України „Про внесення зміни до розділу IV „Прикінцеві та перехідні положення” Закону України „Про Конституційний Суд України”, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va06u710-08> [dostęp: 15.03.2015].
- ШИПУНОВ Г.: Теоретико-методологічні засади аналізу гібридних політичних режимів: український контекст, „Наукові записки. Серія Політичні науки” 2008, nr 3, s. 89-102.

REŻIM POLITYCZNY NA UKRAINIE W OKRESIE PREZYDENTURY WIKTORA JANUKOWYCZA

S t r e s z c z e n i e

W niniejszym artykule autorka próbuje wyjaśnić, jaki rodzaj reżimu politycznego był na Ukrainie w okresie prezydentury W. Janukowycza. W wyniku analizy dochodzi do wniosku, że w tym okresie na Ukrainie istniał hybrydowy reżim polityczny. Janukowycz przede wszystkim podporządkował sobie system konstytucyjny. Dało to mu szerokie możliwości koncentracji władzy w swoich rękach. Janukowycz i jego ekipa stopniowo wprowadzali na Ukrainie reżim autorytarny. Nie byli jednak konsekwentni w tym zakresie.

Słowa kluczowe: Ukraina; hybrydowy reżim polityczny; autorytaryzm; demokracja.

THE POLITICAL REGIME IN UKRAINE DURING THE PRESIDENCY OF VIKTOR YANUKOVYCH

S u m m a r y

In this article the author tries to explain what kind of political regime was in Ukraine during the presidency of Viktor Yanukovich. The analysis concludes that during the presidency of Viktor Yanukovich in Ukraine behaved hybrid political regime. V. Yanukovich above all subdued constitutional system. This gave him various opportunities for the concentration of power in his hands. V. Yanukovich and his team progressively introduced in Ukraine authoritarian regime. But they were not consistent in this regard.

Key words: Ukraine; hybrid political regime; authoritarianism; democracy.